

Disertacijos

Giedrė Šmitienė, „Kūno fenomenologija Alfonso Nykos-Niliūno tekstuose“

2005 m. birželio 21 d. Vilniaus universiteto V. Krėvės auditorijoje apginta Giedrės Šmitienės daktaro disertacija „Kūno fenomenologija Alfonso Nykos-Niliūno tekstuose“. G. Šmitienė yra VU Lietuvių literatūros katedros doktorantė, įgijusi fenomenologinę šios katedros patirtį (pirmiausia perimtą iš disertacijos vadovės prof. habil. dr. Viktorijos Daujotytės-Pakerienės), parašė darbą esmingai išplėtusį lietuviškosios lietuvių literatūros erdvę.

Disertacijos gynimo posėdyje darbas vertintas dviejų oponentų: prof. dr. Algio Mickūno (JAV, Ohajo universitetas) ir doc. dr. Ritos Tūtlytės (Vilniaus universitetas). Disertaciją svarstė gynimo tarybos nariai: doc. dr. Arūnas Gelūnas (tarybos pirmininkas; Vilniaus dailės akademija), prof. habil. dr. Viktorija Daujotytė-Pakerienė (Vilniaus universitetas), doc. dr. Tomas Sodeika (Kauno technologijos universitetas), doc. dr. Vigmantas Butkus (Šiaulių universitetas), doc. dr. Indrė Žekevičiūtė-Žekevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas).

G. Šmitienės disertacijos objektas – fenomenologinė kūno patirtis Alfonso Nykos-Niliūno kūryboje: poezijoje ir dienoraščiuose. Sugestyvioje savo disertacijos pristatymo kalboje darbo autorė atkreipė susirinkusiųjų dėmesį (disertacijos gynimo posėdyje dalyvavo ne tik gynimo tarybos nariai, oponentai, bet ir fakulteto mokslininkai bei studentai, svečiai iš kitų aukštųjų Lietuvos mokyklų), jog „literatūra jos darbe suprantama kaip asmens kūniškosios patirties reiškimosi būdas, kaip

šios patirties galimybė kristalizuotis į kalbines formas ir rodytis meninio teksto kalba“¹. Tokią literatūros sampratą, pasak Šmitienės, motyvuoja fenomenologinė filosofija, leidžianti literatūrą atskleisti patirties modusu². Todėl, pasak darbo autorės, disertacijos objektas – Nykos-Niliūno kūryba – darbe pasirinktas neatsitiktinai, nes „poetą su fenomenologine prieiga sieja patirties interesas“³.

G. Šmitienės disertacijoje tyrinėjamas vienas asmens patirties aspektas – *kūnas ir jo kūtimo konceptas*. Pasak prof. dr. Algio Mickūno, dabar tyrinėti kūną – tiesiog madinga, „[...] bet kūno temos svarba yra galinga“⁴. Tačiau, doc. dr. Arūno Gelūno manymu, su kūno temos „madingumu“ Šmitienės disertacijoje yra kiek kitaip – jame domimasi *tyliosiomis kūno patirtimis* ir tai yra didelis šio darbo pranašumas. Tokiai pozicijai pritarė ir disertacijos oponentė doc. dr. R. Tūtlytė, teigdama, kad „kūno fenomenas yra daugelio aprašytas, juo domisi antropologija, sociologija, literatūra ir literatūrologija; kūno fenomenologijai, – ypač poetiniame tekste, – kol kas skirta mažai dėmesio“⁵.

¹ Giedrės Šmitienės daktaro disertacijos „Kūno fenomenologija Alfonso Nykos-Niliūno tekstuose“, humanitariniai mokslai, filologija (04H), gynimo posėdžio protokolas, 2005-07-15, 3.

² *Ten pat*, 3.

³ *Ten pat*, 5.

⁴ *Ten pat*, 26.

⁵ *Ten pat*, 14.

Fenomenologinė kūno samprata – „tai *savas*, gyvenamasis, patiriantis [išskirta – A. B.] kūnas. Jis duodamas kartu su suvokiamu pasauliu: jutimuose jis yra tas, kuris junta, suvokimuose – tas, kuris suvokia⁶ – pristatoma disertacijos teorinėje dalyje „Metodologinė prieiga: kūnas ir kalba“. Joje, remdamasi pamatiniais fenomenologinės filosofijos tekstais – Edmundo Husserlio, Jeano Paulo Sartre'o, Maurice'o Merleau-Ponty ir kt. – autorė aptaria kūną kalbos modalumą, pristato metaforą kaip apibūdinančią kūrinio stilių, suimančią kūniškumo, jusliškumo ir kalbiškumo sandus. Ši disertacijos dalis oponentų ir gynimo tarybos narių įvertinta ir kaip atskira *teorinė* studija apie kūno fenomenologiją: „Tai pirmas tokį platų fenomenologinės filosofijos lauką įimančią literatūrologinis darbas, besiremiantis originaliais XX amžiaus mąstytojais ir naujausia fenomenologinės filosofijos mintimi“⁷ (doc. dr. Tūtlytė). Pasak prof. habil. dr. V. Daujotytės-Pakerienės, skaidrus Šmitienės teorinių dalykų aiškinimas yra sąlygojamas lankstaus autorės mąstymo, kuris „neardydamas metodologinių krantų, minkštai įteka į sudėtingas A. Nykos-Niliūno poetines konfigūracijas, iš vidaus jas aiškina ir motyvuoja sutelkdamas tyrinėtojos žvilgsnį į visokeriopus patirtis ir, kas yra įdomiausia, patirčių patirtis, pasirodančias ir kūnu, kūniškai“⁸. Šmitienės disertacijos stilius ne vieno kalbėjusiojo (doc. dr. V. Butkaus, doc. dr. A. Gelūno) buvo pripažintas kaip svarbi jo ypatybė, tiksliai atskleidžianti literatūros fenomenologijos praktikos principus ir iškelianti fenomenologinės kalbos, laisvinančios ir disertacijos kanoną, problemą.

Kūniškumo analizei Nykos-Niliūno kūryboje skiriamos trys dalys. Pirmoje – „Kūno aptikimas. Pirmosios kūno formos“ – aprašomas kūno santykis su prigimta erdve, aptariamasis erdvės kūniškumas, jo kartotė, reikšmingai atrandami poeta

kūrybą stimuliuojantys santykiai su artimais žmonėmis (ypač motina). Pasak oponentės doc. dr. Tūtlytės, minėtų temų analizė pristato Šmitienę kaip nepaprastai įžvalgią interpretatorę (pvz., namų slėnio motyvo, besikartojančio mitologiniuose, literatūriniuose, istoriniuose siužetuose, analizė. Ir ne tik ši analizė)⁹. Antrojoje disertacijos dalyje – „Kūno esaties pasaulietiškumas“ – aprašomi Nykos-Niliūno tekstuose esantys jusliniai kūno suvokimo principai, kūniški asmens santykiai su laiku, erdve, pasauliu, nagrinėjamas jo juslinis (vizualus, audialus) įsikūnijimas, persikūnijimas) santykis su *kitu* asmeniu, *kitu* kūnu (tarpkūniškumas disertacijoje iš esmės keitė erotikos sąvoką, kurios buvo vis pasigendama), *kitu*, lig šiol nepažintu pasauliu, menu. Trečiojoje dalyje „Kūno transformos“ daug dėmesio skiriama kūno buvimui pasaulyje, besireiškiančiam jusliškumu grindžiama kalba, kuri tampa asmens ir pasaulio vieningumo pagrindu. Pasak disertacijos autorės, „*savas kūnas*, patiriantis kalbančiojo asmens kūnas, atsiskleidžia kaip grindžiantis metaforą ir apskritai estetiką“¹⁰.

Fenomenologinė Nykos-Niliūno kūrybos interpretacija disertacijos oponentams ir gynimo tarybos nariams pasirodė gyvybinga, perspektyvi, atverianti naujas Nykos-Niliūno kūrybos prasmes (tuo džiaugėsi beveik visi kalbėjusieji: Žekevičiūtė, Butkus, Sodeika). Pasak doc. dr. Tūtlytės, „poetas A. Nyka-Niliūnas iki šiol analizuotas kaip perdėm intelektualus rašytojas, šiek tiek nutolinant jo poezijos jutimiškumą, gyvenimiškumą. Intelektualumui atrakinti literatūrologai ieškojo įvairių kontekstų krikščionybėje, egzistencializmo filosofijoje, Europos literatūros ir meno kloduose. Giedrė Šmitienė poetą perskaito visai naujai, išryškina naujus Alfonso Nykos-Niliūno kūrybos aspektus: akcentuoja kūniškumą, jutimiškumą ir kūniškumo refleksiją kaip esminį asmens santykio su pasauliu būdą, santykių tinklą. Šį iš principo naują požiūrį

⁶ *Ten pat*, 5.

⁷ *Ten pat*, 17.

⁸ *Ten pat*, 9.

⁹ *Ten pat*, 16.

¹⁰ *Ten pat*, 7.

laikau itin originaliu“¹¹. Gynimo posėdyje neslėptas (ypač disertaciją vertinusių literatūrologų) džiaugsmas G. Šmitienės moksliniu darbu yra motyvuotas: fenomenologija, o ypač literatūros fenomenologija, nors dabar ir aktyvėjanti, Lietuvoje dar tik tvirtina savo, kaip aiškiomis taisyklėmis ir principais pagrįsto metodo, egzistavimą. Todėl, pasak disertacijos vadovės ir pirmosios studijos *Literatūros fenomenologija* autorės prof. V. Daujotytės-Pakerienės, „mums yra labai svarbu, kad ji atsisotų ant profesionalių pamatų“¹².

Tačiau pagyrimai, kurių disertantė sulaukė tikrai pelnytų ir nemažai, taip ir liktų pagyrimais, argumentuojančiais, jog šio darbo autorė verta humanitarinių mokslų daktarės vardo, jei netaptų nuoroda į šiuo metu mūsų humanistikai svarbius klausimus. Vienas jų – apie tarpdalykiškumą: kiek jis yra gyvybingas, tyrinėjant literatūrą, lyriką; kiek yra informatyvus kitų mokslo sričių (G. Šmitienės darbo kontekste, pvz., filosofijos) atstovams. Pasak doc. dr. Tomo Sodeikos, „[disertacijos] tema ištis yra dviguba – fenomenologija ir Nykos-Niliūno poezija“¹³. Perskaitęs darbą, docentas konstatavo: „tai, ką jis [Nyka-Niliūnas] daro kaip poetas, aš pats sau įvardiju kaip fenomenologiją“¹⁴. Tai svarus argumentas, motyvuojantis akivaizdų disertacijos metodologijos ir Nykos-Niliūno kūrybos *organiškumą* (doc. dr. Butkus), kurio siekta stengiantis maksimaliai neprasilenkti su įvairialype Nykos-Niliūno kūryba. Oponentų pripažinta, kad disertacijos autorei pavyko išvengti „tarpdisciplininės scholastikos pavojaus“, nors iš pirmo žvilgsnio tai ir galėjo pasirodyti rizikingas žingsnis. (Galbūt tai ir turėjo minty disertantė, gynimo posėdžio pabaigoje padėkojusi Lietuvių literatūros katedrai, „nesipriešinusiai šio darbo projektui tada, kai jis atrodė rizikingas“¹⁵.)

Bene įdomiausiu disertacijos gynimo posėdyje svarstytu objektu tapo pačios autorės disertacijoje principingai keltas klausimas: koku būdu fenomenologinės filosofijos strategija gali būti imanentiška meniniam tekstui? Polemizuota dėl *metaforos* ir ja grindžiamos *poetikos* kūniškumo galimybių. Pasak disertacijos autorės, „kūno aprašymai disertacijoje savaimingai koncentruojasi į poetikos principus (kartotės, poetinio naratyvo struktūras) ir ypač į lyrikos percepcijos branduolį – metaforas. Metaforika atrandama kaip vienas kūno reiškimosi būdų. Lyrika išsiskiria metaforiškumo koncentracija, tad teikia didesnes galimybes fenomenologiniams kūniškumo ir apskritai jutiminės estetikos tyrimams“¹⁶. Prof. V. Daujotytės-Pakerienės žodžiais, „disertacijoje pagrįstai teigiamas metaforos jusliškumas, kūniškumas; metafora įprasminami kūno santykiai ir sąryšiai, netgi spontaniški ir netikėti judesiai, gestai, kurie pereina į kalbą – kūno pratekėjimas į kalbą, buvimas ten, kur jo beveik jau negalima būtų apčiuopti. Metafora kūnas apima erdvės tūrį, su kuriuo suriša kokia nors intencija, ir yra metaforos apimamas, joje tarsi patalpinamas“¹⁷.

Fenomenologines metaforas apibūrinęs reikšmingai papildė doc. dr. T. Sodeika, kalbėjęs apie metaforos ir kinestetinės patirties galimybes. Pasak docento, „*kinestezė*, jei bandytume išversti šį žodį, lietuviškai išeitų kažkas panašaus į *perkeltį*. Perkeltis – t. y. judesys, perkeliantis kažką į kitą vietą, nei kažkas yra. Kai klausiamo, kam šitas perkėlimas yra reikalingas, atsakome, kad dažnai pragmatiškai yra sąlygotas. [...] Ko gi trūksta? Ogi paties judesio, kuriuo perkeliame daiktą iš vienos vietos į kitą, reikšmingumo“¹⁸. Kinestezės, kaip metaforos sąsajos galimybė, disertacijos autorei pasirodė labai įdomi. Ji prisipažino minėtą jungtį palikusi tolesniam savo pačios mąstymui apie teksto ritmą ir rimą.

¹¹ *Ten pat*, 15.

¹² *Ten pat*, 10.

¹³ *Ten pat*, 20.

¹⁴ *Ten pat*.

¹⁵ *Ten pat*, 29.

¹⁶ *Ten pat*, 7.

¹⁷ *Ten pat*, 25.

¹⁸ *Ten pat*, 20.

Metaforos kūniškumo požiūriu disertantei problemiškesnis pasirodė prof. A. Mickūno keliamas sinestetikos klausimas: kaip konkrečiai jis veikia poezijoje ir jos metaforikoje? Pasak G. Šmitienės, „sinestetika– juslinės patirties ypatybė – patirties neišsiskaidymas į atskiras jusles, jų veikimas išvien, vienai galimybei papildant kitą. Metafora, kaip jau kalbėta, gali sulaikyti suvokimo situaciją. Metaforoje išlieka suvokimo būdas. Metaforoje išliekantis patirties sinestetiškumas suprantamas kaip viena iš metaforą organizuojančių patyrimo ypatybių“¹⁹. Svarstant sinestetikos ir metaforos sąsajas, doc. dr. Sodeika iškėlė žodžio ar minties *nesutapimo* su judesiu; kūno *nepatirties* bei *nepasakomumo* problemas, kurios gražino prie visą disertacijos gynimo posėdyje leitmotyviškai iškylančių klausimų: kas Nykos-Niliūno kūryboje *nera* kūnas (doc. dr. R. Tūtlytė); ar kūno ne-patirtimi galime suvokti mirtį (klausimas iš salės). Gyvai reaguojant į disertantės atsakymus, gynimo tarybos narių prabilta ir apie medicininės kūno apibrėžtis (doc. dr. V. Butkaus pastaba); siūlyta domėtis Azijos filosofine kūno interpretacija (doc. dr. A. Gelūnas).

Fenomenologinė A. Nykos-Niliūno kūrybos interpretacija atsiskleidė kaip gyvybingas literatūros fenomenologijos darbas, galintis būti įdomus ir fenomenologijos filosofams. Disertacijoje akcentuojamas *patirties patirties* judesys, pabrėžiama *įdėmaus skaitymo, egzistencinio susitikimo su tekstu situacija*, kuri pirmiausia, aišku, aktuali literatūrologams, bet ne tik. Pasak prof. V. Dajotytės-Pakerienės, Šmitienės disertacijoje keliami klausimai atitinka „užklausimą *kas tai yra*: kas yra kūno fenomenologija, kaip ji yra, kaip gali būti suvokta ir aprašyta, neužmirštant paklausti (ir tai yra taip pat labai savita mąstymo kryptis) ir to, kaip buvo suvokta tai, kas buvo suvokta, klausimu implikuo-

¹⁹ *Ten pat*, 12.

jant ir poezijos suvokėjos ar suvokėjo kūnišką (patyriminį) dalyvavimą savo tyrimo objekto suvokime. Fenomenologiniame tyrime tyrėjas yra provokuojamas pasisakyti apie savo patyrimą suvokiant – tiriant“²⁰. Tik tokia literatūros tyrinėtojo (arba tyrinėtojos) laikysena yra adekvati literatūros fenomenologijos principams, kurie visuomet labiau yra nukreipti ne į teorinį modelį, o į literatūros tekstuose esančią iš kūno patirties ir jos refleksijų kylančią „poeto AŠ būti“ (doc. dr. R. Tūtlytės pastaba). Žmogaus būtis, jos kūniškas jutiškumas disertacijoje tapo universalia tema, sudominusi ne tik literatūrologus, bet ir darbą atidžiai skaičiusius filosofijos atstovus.

Disertacijos oponentai ir jos gynimo nariai **Giedrei Šmitienei vienbalsiai suteikė humanitarinių mokslų (04H) daktarės vardą**. Jauna literatūrologė savo brandžiu ir originaliu darbu papildė negausias profesionalių literatūros fenomenologijos tyrinėtojų gretas, patvirtino ir praturtino tyliai, bet autentiškai gyvuojančią stiprią lietuvišką fenomenologijos mokyklą, kurios gyvybingumas buvo matomas ir disertacijos gynime. Jame vykęs pokalbis – tęstinė fenomenologijos idėjų refleksija – tarp disertantės ir fenomenologijos specialistų, regis, seniai buvo prasidėjęs. Todėl šio iš tiesų išskirtinio darbo gynime išvengta pompastikos (kaip dažnai panašiais atvejais būna), nebijota ramaus pokalbio pauzių, mąstyta ir kalbėta ne tik apie disertacijoje keliamus klausimus, bet ir apie jais nurodomas bendresnes fenomenologijos problemas. Tokia gynimo posėdžio stilistika galbūt nebuvo visai įprasta susirinkusiai auditorijai, bet įtikinamai demonstravo (beje, kaip ir apginta disertacija) akademinių ir kultūrinių laikysenų skirtingumą ir jį žyminių retorikų įvairovę.

Aistė Birgerytė

²⁰ *Ten pat*, 10.

Mindaugas Kvietkauskas, „Ankstyvasis Vilniaus literatūrinis modernizmas (1904–1915)“

2006 m. sausio 10 d. VU Filologijos fakultete Lietuvos literatūros katedros doktorantas Mindaugas Kvietkauskas gynė disertaciją „Ankstyvasis Vilniaus literatūrinis modernizmas (1904–1915)“ (vadovas – doc. dr. Giedrius Viliūnas). Pristatydamas savo darbą, disertantas akcentavo literatūros istorijoje žiojėjusią daugiatautės Vilniaus kultūros tyrinėjimų spragą. Pirminis disertacijos tikslas kaip tik ir buvo stengtis užpildyti šią spragą. XX a. pradžioje visose penkiose pagrindinėse Vilniaus kultūrose (lietuvių, lenkų, jidiš, baltarusių ir rusų) išryškėjo modernizacijos banga. Disertantas kėlė sau užduotį atkurti, kiek įmanoma tiksliau rekonstruoti daugiakalbę Vilniaus ankstyvojo modernizmo literatūrą. Nuo pat pirmųjų žingsnių susidurta su didelėmis kliūtimis: iki šiol nebuvo jokio bendro daugiakalbės Vilniaus literatūros istorinės faktografijos modelio, tad jį teko susikurti, susisteminti penkių literatūrų istorijų duomenis, papildant juos iki šiol mažai ar visai nežinomais pirminiais šaltiniais, spaudos ir bibliografijos duomenimis. Ilgą laiką daugiakalbė XX a. pradžios Vilniaus literatūra buvo tyrinėjama atskirais tautiniais (kalbiniais) segmentais. Kiekviena tautinė literatūros istorija domėjosi savo „teritorija“, beveik nesiedama jos su greta besiplėtojančiais kitakalbiais literatūros tekstais. Tokią tyrinėjimo tradiciją savo darbe bando keisti Mindaugas Kvietkauskas. Daugiakalbiame Vilniaus literatūros areale jis išvelgia tam tikrus pasaulėžiūrinius, estetinius atitikmenis: modernistinės raidos etapus, simbolinius vaizdinius, stilistines ir idėjines programas. Šie atitikmenys, disertanto įvardyti istorinės raidos kontrapunktais, kaip tik ir leidžia kalbėti apie visoms minėtoms tautinėms literatūroms bendras istorinės raidos paradigmas. Darbe išskiriamos trys ankstyvojo Vilniaus modernizmo paradigmos: revoliucinė prometėjiškoji (1904–1907 m.), neoromantinė

apoloniškoji (1908–1912 m.) ir vitalinė dionisiškoji (1912–1915 m.). Disertacijos autoriaus tikinimu, šias paradigmas galima atpažinti tik tiriant kelių tautinių literatūrų raidos atitikmenis. Tai įrodo, kad tarp bręstančių tautinių literatūrų Vilniuje klostėsi savita tarpinė kultūrinė sistema, leidžianti aiškiau suvokti kiekvienos tautinės literatūros raidos procesą, kurį iš dar tik besiformuojančių vienakalbių tradicijų tegalima rekonstruoti nenuodugniai. Taigi esminė disertacijos išvada ta, kad penkios tautinės literatūros XX a. pradžios Vilniuje koegzistavo ne mechaniškai, kaip kultūriškai svietimos teritorijos, o kaip sistemos sistemoje. Teorinį disertacijos pagrindą, Vilniaus literatūrų kaip sistemų poliloginėje sistemoje sampratą disertantui padėjo suformuluoti hermeneutika (H. G. Gadamerio, G. Steinerio darbai), dialogo teorija (M. Bachtinai), kultūrologinė kritika (W. Benjaminas, C. E. Schorske, R. Scheppardas).

Oficiali disertacijos oponentė doc. dr. Rita Tūtytė įvertino ją kaip rimtą tyrinėjimą, pareikalavusį ilgo parengiamojo darbo, užsienio kalbų žinių, nuodugnaus archyvų ir periodikos studijavimo. Itin reikšminga disertacijos nuostata – akla nepriimti vakarietiško modernizmo tyrinėjimų modelio. Lyginimas su panašiais Vakarų Europos kultūros reiškiniais disertacijoje pasitelkiamas tik siekiant išryškinti Vilniaus regiono savitumą. Svarbiu disertanto nuopelnu oponentė laiko tai, kad jis pradėjo vartoti naujus vardus ir kūrinis. Kartu pažymėta, kad nėra bendro disertacijos vaizdo – vienoje dalyse daugiau aptariami baltarusių, kitose – žydų autoriai. Svarbia oponentė laiko ir esminę tyrimo išvadą, kad visos penkios literatūros kontrapunkto principu buvo veikiamos bendrų modernizacijos procesų ir panašiai į juos reagojo. Tačiau kelia klausimą: ar toks tyrimas leidžia išvelgti savitą tautinių literatūrų atsaką į modernizacijos

procesą? Recenzijos pabaigoje oponentė pažymėjo, kad disertacija parašyta su polėkiu, o konceptuali kultūrologinė mintis yra derinama su atidžia virtuoziška konkretaus teksto analize.

Kitas disertacijos oponentas, prof. habil. dr. Algis Kalėda, sveikino ir palaikė disertanto užsibrėžtą tikslą gvildinti daugiakalbę XX a. pradžios Vilniaus literatūrą, o disertaciją apibūdino kaip aktualų ir novatorišką, diskusiją skatinantį tyrinėjimą. Atsiliepdamas į disertacijoje sprendžiamus klausimus, oponentas savo ruožtu paabejojo, kiek prasminga yra išskirti būtent Vilniaus modernizmą. Ar nebūtų buvę tikslinga kalbėti apie visos Lietuvos tautinių literatūrų modernizmą? Turint omenyje, kad dauguma to meto lietuvių literatūrų su Vilniumi tebuvo susiję sporadiškai, paabejota ir galimybe kalbėti apie jų vilnietišumą. Kita vertus, oponentas suabejojo ir Vilniaus, kaip visoms penkioms kultūroms svarbaus modernizacijos centro, samprata. Jo teigimu, Vilnius buvo labai svarbus tik lietuvių ir galbūt baltarusių literatūrų modernizacijai, o kitų tautų rašytojams – daugiau periferinis miestas. Nors iškėlė klausimų ir abejonių, oponentas pripažino aukštą disertacijos mokslinį lygį.

Disertacijos gynimo komisijos narė prof. habil. dr. V. Daujotytė-Pakerienė kaip vieną disertanto pranašumų įvardijo kalbinę kompetenciją: visi disertacijoje nagrinėjami tekstai buvo perskaityti ir cituojami originalo kalba, daugelis ištraukų paties autoriaus pirmą sykį išverstos į lietuvių kalbą. Disertaciją profesorė pavadino įdomiu, klausimų, problemų keliančiu, mąstyti ir permąstyti skatinančiu darbu.

Doc. dr. Pavelas Lavrinecas atkreipė dėmesį į disertanto pasitelktą originalų kelių metodologijų derinį. Tam reikėję kritiškai permąstyti įvairias lyginamųjų literatūrų tyrinėjimo strategijas ir aiškiai parodyti, kad tiek tradicinės komparatyvistikos, tiek pokolonijinės kritikos nuostatos ir analizės priemonės neleidžia tinkamai suvokti ir interpretuoti daugiakalbę Vilniaus literatūrą. Docen-

tas taip pat pabrėžė, kad disertacijoje neretai matyti naujas, įdomus žvilgsnis į jau ne sykį analizuotus kūrinius arba pirmą kartą literatūros moksle aptariami autoriai ir kūriniai, iki tol nesulaukę tyrinėtojų dėmesio. Lavrinecas pasiūlė ateityje idėmiau įsižiūrėti ir į Vilniaus esperanto kuopų bei draugijų veiklą. Jas esą galima traktuoti kaip daugiatautės Vilniaus visuomenės suartėjimo, bendravimo, vienijimosi institucijas.

Dr. Larisa Lempertienė pasidžiaugė, kad disertacijoje teikiamas dėmesys literatūrinėms personalijoms, kurios anksčiau nebuvo suvokiamos Lietuvos literatūrinio paveldo kontekste, kaip antai Urija Kacelenbogenas. Be to, ji pažymėjo, kad disertanto erudicija leido jam disponuoti kitų dalykų (meno teorijos ir istorijos, filosofijos, socialinės psichologijos) aparatu bei laimėjimais, ir tai, be abejonės, praplėtė tyrinėjimo perspektyvą. Daktarė atkreipė dėmesį ir į laisvą, neapsunkintą disertacijos stilių. Tai esą nežemina akademinio naratyvo mokslinio lygio, bet leidžia skaitytojui geriau suvokti sudėtingą darbo konstrukciją bei idėjų gausą. Dažna disertacija sudomina, bet reta suteikia tokį skaitymo malonumą, reziumavo Lempertienė.

Komisijos narė dailėtyrininkė dr. Laima Laučkaitė-Surgailienė teigė gerai suprantanti sunkumus, su kuriais teko susidurti disertantui tyrinėjant sudėtingą ir kartu intriguojančią temą, nes pati yra analizavusi šio laikotarpio Vilniaus dailę ir žino, kokias – medžiagos trūkumo, istorinių tyrinėjimų ir apibendrinimų – spragas teko įveikti Mindaugui Kvietkauskui. Komplikuota, anot daktarės, esanti ir pati modernizmo problema. Ji teigė visiškai sutinkanti su disertanto vartojamu ankstyvojo modernizmo terminu. Kartu atkreipė dėmesį, kad disertacijos struktūra komponuojama ne iš stilistinių modernizmo blokų, bet iš pasaulėvokiinių modernizmo paradigmu. Tokį požiūrį ji laiko galimu, bet čia pat pamini, kad analizuodamas kūrinius disertantas neišsiverčia be stilistinių modernizmo kryptių gairių. Darbas esąs vertingas nau-

jų, iki tol nežinomų faktų gausa, pavyzdžiui, Kvietkauskas įtikinamai įrodė, kad slapyvardžiu „Leonardo“ to meto spaudoje pasirašinėjo ne dailininkas Levas Antokolskis, o jaunas žydų literatas Leibas Naidusas.

Disertacijos gynimo komisijai vadovavęs doc. dr. Vigmantas Butkus pažymėjo, kad Kvietkausko darbe išlaikoma pastaruoju metu Lietuvos literatūrologijoje reta dermė tarp naujų žinių, naujos empirinės medžiagos atradimo, pateikimo ar jau

žinomų faktų patikslinimo ir metodologinio analizės konceptualumo, sistemingumo ir lankstumo. Disertacija pasižyminti variantišku polimetodologizmu, kryptingu interdiscipliniškumu pačia plačiausia prasme.

Po ilgų, įdomių diskusijų buvo perskaityta svarbiausia protokolo išvada – kad komisijos sprendimu Mindaugui Kvietkauskui yra suteikiamas humanitarinių mokslų srities filologijos krypties daktaro laipsnis.

Viktorija Šeina